SAMARALI MAKTABNI SHAKLLANTIRISH VA BOSHQARISH STRATEGIYALARI

Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna

Toshkent viloyati pedagogik mahorat markazi “Pedagogika, psixologiya va ta’lim texnologiyalari” kafedrasi mudiri, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy talablar asosida samarali maktabni shakllantirish va uni boshqarishning strategik yondashuvlari tahlil qilinadi. Maktabni boshqarishning zamonaviy usullari, rahbarlik kompetensiyalari, ta’lim muassasalarida muvofiqlashtirish, monitoring va baholash tizimlarining roli ko‘rib chiqiladi. Tashkiliy madaniyat, ijtimoiy hamkorlik, jamoaviy qaror qabul qilish va raqamlashtirish jarayonlari samarali maktabni boshqarishda muhim omillar sifatida ko‘rsatib o‘tiladi. Tadqiqot davomida ilg‘or xalqaro tajribalar hamda mahalliy holatlar tahlil qilinib, amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Samarali maktab, boshqaruv strategiyasi, ta’lim sifati, maktab rahbariyati, monitoring, raqamli ta’lim, ijtimoiy hamkorlik, muvofiqlashtirish.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida yuz berayotgan islohotlar samarali maktabni shakllantirish va uni samarali boshqarish masalasini dolzarb qilib qo‘ymoqda. Samarali maktab — bu nafaqat yuqori ta’lim ko‘rsatkichlariga ega muassasa, balki o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy adaptatsiyasi va kelajakdagi muvaffaqiyatlarini ta’minlovchi barqaror muhit hisoblanadi. Bu maqolada samarali maktabni shakllantirish va uni boshqarishning asosiy strategiyalari tahlil qilinadi.

Zamonaviy ta’lim tizimida maktablar nafaqat bilim berish, balki tarbiya, ijtimoiylashuv va shaxsiy rivojlanishni ta’minlovchi muhim ijtimoiy institut sifatida e’tirof etiladi. Shu boisdan samarali maktabni tashkil etish va uni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi. O‘zbekiston ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar kontekstida maktab rahbarlari va boshqaruvchilarning rolini yangicha yondashuv asosida shakllantirish zaruriyati yuzaga chiqmoqda.

ISSN 3030-3907

Adabiyotlar tahlili

Tahlil qilingan manbalar ichida PISA (OECD) hisobotlari, Fullan (2020) va Hargreaves (2011) singari ilg‘or pedagog olimlarning tadqiqotlari maktablarni samarali boshqarishdagi muhim omillarni ochib beradi. O‘zbekistonda esa O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari, Xalq ta’limi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan normativ-huquqiy hujjatlar, “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun, milliy ta’lim dasturlari samarali boshqaruv uchun asosiy manbalar sifatida xizmat qiladi.

Muhokama

Samarali maktab – bu ta’lim sifatini kafolatlovchi, o‘qituvchi va o‘quvchilarni o‘z maqsadlariga erishishga yo‘naltiruvchi, doimiy rivojlanish imkoniyatlarini yaratuvchi muassasadir. Bunday maktabni boshqarishda quyidagi asosiy yo‘nalishlar strategik ahamiyatga ega:

1. Vizyon va missiyaning aniqligi
2. Liderlik kompetensiyalari
3. Monitoring va baholash
4. Axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish
5. Ijtimoiy sheriklik
6. Tashkiliy madaniyat

1. Samarali maktab tushunchasi va uning asosiy mezonlari

Samarali maktab — bu ta’lim sifati yuqori, rahbarlik va boshqaruv samarali tashkil etilgan, pedagoglar va o‘quvchilar o‘rtasida ijobiy munosabatlar mavjud bo‘lgan, innovatsiyalarga ochiq va jamoa ruhi bilan yashaydigan ta’lim muassasasidir.

Asosiy mezonlar:

- Ta’lim sifatining yuqoriligi;
- Bilim va kompetensiyalar asosidagi o‘quv dasturlari;
- Mustahkam va ilg‘or rahbarlik;
- Hamkorlik va jamoaviy boshqaruv;
- O‘qituvchi va o‘quvchining motivatsiyasi;

ISSN 3030-3907

- Ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik;
- Davomiy o‘rganish va o‘zgarishlarga moslashuvchanlik.

2. Maktab boshqaruvining zamonaviy yondashuvlari

Samarali boshqaruv ta’lim muassasasining umumiy strategik yo‘nalishi, ichki tizimlarni muvofiqlashtirish va barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan. Quyida zamonaviy boshqaruv strategiyalari keltiriladi:

2.1. Strategik boshqaruv

Maktab uchun uzoq muddatli maqsadlar belgilanadi va ularga erishish uchun aniq rejalar tuziladi. Bu yo‘lda SWOT tahlili, missiya va vijn konsepsiyalari asos qilinadi.

2.2. Innovatsion boshqaruv

Ta’limda yangi texnologiyalar, raqamli vositalar, STEM-ta’lim elementlari joriy etiladi. Boshqaruv jarayonlariga avtomatlashtirish tizimlari tatbiq etiladi.

2.3. Inklyuziv va ishtirok etuvchi boshqaruv

Har bir xodim va o‘quvchi fikrini inobatga olgan holda qarorlar qabul qilish. Ota-onalarni faol jalb etish.

2.4. Liderlik va kouching

Maktab direktori va ma’muriyat faqat nazorat qiluvchi emas, balki yetakchi, qo‘llab-quvvatlovchi va rivojlantiruvchi shaxslar bo‘lishi kerak. Har bir o‘qituvchi o‘z fanining yetakchisiga aylanishiga sharoit yaratiladi.

3. Samarali maktabni shakllantirish strategiyalari

3.1. Ustuvor maqsad va vazifalarni belgilash

Maktabning vijni va missiyasi asosida aniq maqsadlar belgilanishi, bu maqsadlar barcha ishtirokchilar uchun tushunarli va maqbul bo‘lishi kerak.

3.2. Ta’lim sifati ustuvorligi

Pedagoglar malakasini oshirish, interaktiv va individual yondashuvlarni keng joriy etish, baholash tizimini takomillashtirish.

3.3. Ijobiy maktab muhitini shakllantirish

ISSN 3030-3907

Psixologik xavfsizlik, o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos o‘quv muhitini yaratish, mobbing va diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik.

3.4. O‘qituvchilarni rivojlantirish

Pedagoglar uchun muntazam treninglar, malaka oshirish kurslari, ijodiy guruhlar faoliyatini rivojlantirish.

3.5. Ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanish

Ta’lim platformalari, onlayn resurslar, interaktiv taxtalar va dasturlardan foydalanish samaradorlikni oshiradi.

3.6. Jamoatchilik bilan aloqalarni kuchaytirish

Maktab – jamoatchilik markazi sifatida faoliyat yuritishi, ota-onalarni ta’lim jarayoniga jalb etish strategiyalari.

4. Samarali boshqaruv natijalari

Ushbu strategiyalar asosida to‘g‘ri tashkil etilgan boshqaruv:

- Ta’lim sifati oshadi;
- Maktabda barqaror ijtimoiy-psixologik muhit yaratiladi;
- Pedagoglar va o‘quvchilar motivatsiyasi o‘sadi;
- Jamoaviy va mas’uliyatlilik hissi shakllanadi;
- Maktab atrofidagi jamoatchilik bilan ishonchli hamkorlik vujudga keladi.

Xulosa

Samarali maktabni shakllantirish va uni samarali boshqarish – bu tizimli yondashuv, tinimsiz izlanish va barcha ishtirokchilarning birgalikdagi harakati natijasidir. Zaman talabiga mos ravishda maktabni boshqarish – nafaqat ta’lim sifatini, balki kelajak avlodning rivojini ham belgilaydi. Shuning uchun, har bir maktab o‘z imkoniyatlari va xususiyatlarini hisobga olgan holda, individual rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев, А. (2020). *Таълим муассасаларини бошқаришда стратегик ёндашувлар*. Тошкент: “Фан” нашриёти.

ISSN 3030-3907

2. Назаров, Ш. & Абдуллаева, Г. (2018). *Мактаб таълимида инновацион бошқарув технологиялари*. Тошкент: “Муаллим”.
3. Ахмедов, Қ. (2021). *Сифатли таълимни ташкил этишда раҳбар кадрларнинг роли*. Илмий-амалий журнал “Педагогика”, №3, 45-50-бетлар.
4. Sergiovanni, T. J. (2006). *The Principalship: A Reflective Practice Perspective*. Boston: Pearson Education.
5. Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change*. New York: Teachers College Press.
6. Bush, T. (2011). *Theories of Educational Leadership and Management*. London: Sage Publications.
7. Юнусова, Н. (2019). *Мактабни бошқаришда ижтимоий-иқтисодий омилларнинг таъсири*. “Замонавий таълим” журнали, №4, 60-64-бетлар.
8. Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, 2020 йил янгиланган таҳрири.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мактаб таълими тизимини янада такомиллаштириш”га оид қарор ва фармонлари (2017-2023 йй.).
10. ЮНЕСКО (2022). *Effective School Leadership: Policy Brief*. Paris: UNESCO Publishing.

ISSN 3030-3907